

איזהו גיבור? הכובש את עצמו

[נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה" פרשת ויחי – שיחה 3.
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

"ברכת המזון" היא מצוה דאורייתא המורכבת משלוש ברכות. (כי ברכה רביעית היא מדרבנן)
אבל כל שלא אמר "ארץ חמדה טובה ורתבה, ברית ותורה" בברכה שניה,
ו"מלכות בית דוד" בברכה רביעית – לא יצא ידי חובתו" (ברכות מח:).

- ההכרח להזכיר "ארץ" מובן מההקשר של הפסוק "וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך". (דברים ח, יז)
- ההכרח להזכיר "ברית" הוא מהטעם ש"אם מקיימים בניך את המילה, הם נכנסים לארץ, ואם לאו, אין נכנסים". (ב"ר מו) ובכן, יהושע הקדים למול אותם לפני כניסתם. (יהושע, ה)
- ההכרח להזכיר ענין "תורה" מבאר רש"י: "שאף בזכות התורה והמצוות ירשו את הארץ שנאמר, "למען תחיון וכו'". (שם ח, א)

אך צריך עיון, מה הוא ההכרח להזכיר את מלכות בית דוד בברכת המזון?
ה"לבוש" (ר' מרדכי יפה) השיב על כך באו"ח סי' קפח בהגהה: "הטעם הוא לפי שאחז"ל ביום שנחלק בית דוד, כפרו בגי' דברים, בהקב"ה ובית המקדש ומלכות בית דוד. ואין נגאלין עד שיתודו ויתבעו שלושתם (ענין הנוסח המדויק במדרש שמואל, יגד). ומטעם זה היה ראוי להזכיר גם מלכות שמים, אלא שאין ראוי להזכיר מלכות שמים אצל מלכות בשר ודם". ועוד כותב שם: "מפני שאין לנו נחמה גמורה עד שתחזור מלכות בית דוד למקומה".

ועדיין היינו צריכים לשאול, לפי מקורו של ה"לבוש" מדוע לא התבטאו חז"ל בברכות (מח:) שאם לא הזכיר "בית המקדש", לא יצא ידי חובתו? ואמנם יש לומר, שאחרי שהרמב"ם מבטיחנו אודות מלך המשיח שהוא ממלכות בית דוד ש"יכוף כל ישראל לקיים את התורה וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת משיח, ואם בנה בית המקדש במקומו וקיבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי" (הלי' מלכים סוף פ"א); הרי הא בהא תליא. והמבקש מה' החזרת מלכות דוד המלך, ממילא בקש ג"כ על הקמת בית המקדש. ובאמת, שְׁטַח-ביהמ"ק היה בנחלת שבט יהודה (ובנימין).

אין ספק כי ענין זה הוא עקרוני ביותר להזכיר ולבקש מה' השְׁבֵת עטרת מלכות בית דוד למקומה וכפי שאנו אומרים בברכות ההפטרה בכל שבת: "על כסאו לא יֵשב זר, ולא יירשו אחרים את כבודו". זוהי הברכה הראשית שיעקב בירך את יהודה "לא יסור שבט מיהודה... עד כי יבוא שילה ולו יקתה עמים" (בראשית מט, יז). אמנם אפשר למנות מלך על ישראל אשר איננו משבט יהודה, אבל יש להזהר ששום בן-נכריה לא ינהג בנו שולטנות (רמב"ם, הלי' מלכים א/ד על סמך "מקרב אחיד"). ומכל מקום: "מלכי בית דוד הם העומדים לעולם, שנאמר 'כסאך יהיה נכון עד עולם' אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל, תפסק המלכות מביתו" (רמב"ם, מלכים א/ט).

רבים הם השואלים, הרי בכל זאת אנו רואים שהמלכות סרה ממנו? עונה על כך רבנו ספורנו (בפסוק זה) שאם נפלה המלכות לפני אוה"ע אין זו הסרה אלא הפסד זמני. ההסרה היא בהעברת הסמכויות לשבט אחר, וזה לא קרה מעולם (מעין זה כתב מהר"ל "גור אריה" על פסוקנו בתשובה לשאלה זאת).

נחקור, במה זכה האיש יהודה ליעוד כל כך עצום, שדוקא הוא (הבן הרביעי ליעקב) יזכה למלוכה שלא תיפסק לעולמים, ושהמשיח יהיה מיוצאי חלציו?

עונה על כך הפסוק בעצמו: "גור אריה יהודה, מטרף בני עלית" ומפרש רש"י: "בני עלית, סלקת את עצמך ואמרת 'מה בצע', וכן בהריגת תמר שהודך 'צדקה ממני', לפיכך 'כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו' בימי שלמה 'איש תחת גפנו' עכ"ל.

מקורו של רש"י הוא בב"ר צח: "מטרפו של יוסף עלית ונתעלית, מטרפה של תמר עלית ונתעלית". וזה מה שאחז"ל (שמו"ר ט) "ולמה נתן הקב"ה כתר ליהודה, והלא לא לבדו הוא גיבור מכל אחיו וכו' אלא שדן דין אמת לתמר. כיצד, היו יצחק ויעקב יושבים שם (באותו הרכב של בית דין) וכל אחיו, והיו מחפין אותו (כלומר, אם יהודה היה מכחיש דבריה של תמר, הם היו מגנים עליו וטוענים צדקתו של יהודה, לפי שלא ידעו האמת והיו משוכנעים שהיא משקרת), ובכל זאת הכיר יהודה למקום ואמר אמיתת הדבר. עשאו הקב"ה נשיא". כלומר, בכוחות נפש עצומים היה יהודה מסוגל לכבוש את בושותו, להתבזות לפני כולם, על ידי זה זכה למלכות.

ואלו הם דברי המלבי"ם (על מלכים א יא, לו) על דברי אחיה השילוני לירבעם, "ואותך אקח ומלכת בכל אשר תאוו נפשך, והיית מלך על ישראל". ולכאורה, הלשונוה הם כפולים.

וכך לשון המלבי"ם: "תנאי של המלוכה, שטרם ימלוך על העם, ימלוך על עצמו! אם ימלוך על כוחות נפשו ותאוותיו, שייכנעו תחת משמעת-השקל, אז הוא הראוי למלוך על העם. אם תמלוך בכל אשר תאוו נפשך, אז והיית מלך על ישראל" עכ"ל.

בהבנה זו נבין את דברי חז"ל "דרבנן איקרו מלכים" (גיטין סב.) כי הם ההולכים בדרך הזאת. ולכן, "כל אדם שיש בו יראת שמים, דבריו נשמעים" (ברכות ו:), כי הרי הוא מלך (על עצמו).

הקושי להודות על האמת ולהשתפל, הוא נסיון קשה ביותר לשופט בעמיו. והרי הגדלות שיחסו חז"ל לשמשון כשאמר "זכרני נא וחזקני" (שופטים טז, כח): אמר שמשון לפני הקב"ה זכור לי 22 שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם 'העבר לי מקל ממקום למקום' (סוטה י). כלומר, לא נהג שררה והתנשאות. אדם שרואה את עצמו למעלה מהעם, רודה בהם ומחליט עבורם את החלטותיהם, כמה קשה הוא לו להוציא מפיו ביטוי של הודאה באשמה, ושהוא לפעמים נחות-דרגה גם מהשפל שבהם! ודוקא משום כך נצטוו המלך לכתוב לו ספר תורה, ספר הקשור לו על זרועו תמיד, "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' אלהיו... לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל". (דברים יז, יט-כ)

מסופר אודות רש"י מקלם, שפעם הגיע בחור כשרוני להתקבל בישיבתו. הרב חן את הנער והפריך את הצעת ה'חידוש' בדברי-תורתו של הבחור. ניסה העלם להצטדק בכל מיני המצאות אבל לבסוף לא היה לו מנוס אלא להפטיר "גם מה שהרב אומר הוא צודק". קם רש"י בכל נוראות נוקשתו והרעים עליו "הכי קשה לך להודות 'טעית'?! אין די במה שתתכסה באימרה שגם השני 'צודק'. תהיה נא בעל מדות טובות ותכיר בחולשתך ותאמר: 'טעית'!"

אדרבה. מי שמבין עניין מהלך עלייתו של האדם, יכיר שדווקא מתוך המכשלה עולה אדם לגדולה והצלחה. כמ"ש בגיטין (מג.), "אין אדם עומד על דברי תורה א"כ נכשל בהם". זאת היא הדרך הסלולה, שהאדם מסתבך בטעויות, ועומד על האמת מתוך השלילה, מתוך מה שנפסל.

כדברי האדמו"ר ר' צדוק:

"כפי תוקף העלייה אח"כ, כך הוא הירידה הקודמת לעלייה גדולה... היצר גובר יותר זה לעומת זה, וכח ניצוחו נגדו ג"כ ביתר שאת". ("מחשבות חרוץ", סוף פסקא ט"ז, דף סו.; "פרי צדיק", תחילת פ' וילך, דף צד.)

ובמקום אחר כותב: "לעולם לא הגיעו ישראל בכלל, ואדם פרטי בפרט, לאיזה שלימות ומעלה, בלי ירידות ונפילות מקודם". ("דובר צדק", מח.)
זאת ועוד: "כל אחד ידע שבמה שיצרו תוקפו ביותר, הוא כלי מוכן לאותם הדברים ביותר להיות נקיים וזכים אצלו". ("צדקת הצדיק", מט)

לכן, כאשר יהודה שהיה נכבד־בעמיו ונשוא־פנים השליך מנגד כל כבודו והודה על חטא מחפיר, אזי הוא זכה למלכות של אמת.

החשבון שהאדם צריך לחשוב לעצמו הוא: מפני מה הוא מחפש "כבוד" אצל בני אדם מגושמים וירודים, אשר סופם רק לקָבֵר. בשביל מה הוא רוצה "שם טוב" אצל הללו שאינם מכירים מה הוא באמת " הטוב" ומה הוא באמת "הרע", והם דנים רק לפי המוסכמות בחברה, לפי שטחיות השיפוט של "דעת הקהל", בלי ממשות של דעת אלוה. **אדרבה**, יתבונן האדם שאם אמנם ביכולתו להסתיר את האמת פה בעוה"ז, אבל מה יהא בסופו של דבר כאשר יקום לתחיית המתים, ושם אות קלון חרוט על מצחו בבהירות ובפרסום מול כל אותם האנשים עצמם שניסה להשיג מהם כבוד, ואזי הם יהיו הראשונים להוקיע אותו ולבזותו. כי שם בעולם האמת, אין סטיה ואין עיוות. שם ניכר מאד איזה מעשה נקרא "לא טוב" ומי הוא האיש הנקרא "לא טוב". ולכן, "ומודה ועוזב ירוחם". כדברי רבי עמרם: "מוטב תיכספו בי עמרם בעלמא דין, ולא תיכספו מיניה לעלמא דאתי" (קידושין פא. עיי"ש כל הסיפור).

ולכן, קראנו בכותרת: "איזהו גיבור? הכובש את עצמו". זהו די שכיח שאיש אחד כובש את הזולת. זו סך הכל שאלה של שרירים או ערמה, או תכנון ונוכלות. אבל שהאדם יכבוש את יצרו הרע, את כבודו בעיני הבריות, וישג כבוד של אמת, כבוד בעיני הקב"ה, זהו נדיר מאד. וכח זה היה בידי יהודה, ולכן זכה לשלטון נצחי על כלל ישראל. ולשלטון מלכי בית דוד אנו מצפים. אנו מבקשים על כך בתפילת העמידה "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח"; וכן בברכת ההפטרה של שבת: "שמחנו ה' אלהינו... במלכות בית דוד משיחך"; וכן בברכת המזון כאלף פעמים בכל שנה. והרי יש לנו כאן דבר גדול לזכור.

